

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Здатність світової спільноти рухатись шляхом безпечного людського розвитку значною мірою визначається можливостями та ефективною діяльністю інституційних структур, високим рівнем співпраці держав, готовністю населення, а також економічними, соціальними, політичними, екологічними та іншими умовами.

На сьогодні формування інститутів набуває рис масового явища, а «процес інституціоналізації світової економіки носить закономірний і незворотний характер» [8, с. 94].

Ключовим поняттям для чіткого розуміння цього процесу є термін «інститут». Уперше поняття було введено у науковий обіг й стало предметом економічної теорії завдяки представникам інституціоналізму – американськими економістами Т. Вебленом, Дж. Коммонсом та У. К. Мітчеллом.

Т. Веблен інститут окреслював як «поширений образ думки про те, що торкається окремих відносин між суспільством і особистістю та окремо виконаних ним функцій» [1, с. 210]. Але представники сучасного інституціоналізму трактування терміну «інститут» дещо змінено. Д. Норт визначає, що «інститут – це правила гри в суспільстві або створені людьми обмеження, що формують їх взаємодію» [5, с. 15].

Формування інституціонального забезпечення концепції безпеки людського розвитку необхідно розглядати, перш за все, у контексті захисту прав людини, права на розвиток тощо. Загальна декларація прав людини стала першим й найавторитетнішим джерелом міжнародного публічного права із питань захисту прав людини. Не менш важливим міжнародним документом для реалізації концепції БЛР є Декларації про право на розвиток. Слід відзначити те, що результатом реалізації права на розвиток має бути повне забезпечення всіх прав та свобод людини, що гарантуватиме безпеку життєдіяльності і розвитку людини.

Надзвичайно важливою подією у формуванні та подальшому розвитку концепції людського розвитку стала активна діяльність ООН та створення Програми розвитку ООН, яка була заснована рішенням Генеральної Асамблеї ООН в 1965 р. і на разі продовжує бути провідною і найбільш універсальною за своїм мандатом організацією серед фондів та програм системи ООН у галузі розвитку, яка координує більшу частину технічної допомоги, що надається системою ООН.

Важливість концепції людської безпеки для міжнародного співтовариства було визнано у 1994 р. у Доповіді Програми розвитку ООН. У прийнятій резолюція Генеральної Асамблеї 66/290, поняття «безпека людини» визначається як «підхід для надання державам-членам допомоги із виявлення та вирішення масштабних та міждисциплінарних проблем, що стосуються виживання, засобів для існування та гідності їх народів».

З метою підтримки та розвитку концепції безпеки людини було утворено Комісію з безпеки людини, що визначає загальні керівні принципи діяльності Цільового фонду ООН з безпеки людини, а також методи підвищення результативності проектів та заходів, шляхи сприяння розумінню концепції та прийняття її в усьому світі. Зрештою для реалізації концепції у 2004 р. було створено Групу з безпеки людини.

Поширення процесу інституціоналізації, безумовно, пов'язане з появою могутніх гравців на світовій арені – міжнародних інститутів розвитку, які мають надзвичайний вплив на всі глобальні процеси. А одним із головних методів, які використовують держави для досягнення світових цілей, є співпраця. Тому становлення та розвиток ідеї безпеки людського розвитку реалізується під егідою ООН за підтримки інших міжнародних організацій, спеціальних установ, держав тощо.

Досліджуючи ключові засади людського розвитку у сучасному світі, значення міжнародних організацій, діяльність яких прямо чи опосередковано стосуються питань безпечного розвитку людського потенціалу, сприяють людському розвитку через реалізацію розроблених стратегій; наднаціональні інститути здатні формувати громадську думку з проблем розвитку людини, надавати інформацію суспільству, виступати за ті чи інші соціальні перетворення. Таким чином, наголошуємо на тому, що сучасні міжнародні організації впливають на людський розвиток та формування його безпеки, перш за все, виховуючи у людства навички до спільних дій.

Отже, сучасне суспільство не може досягти високого рівня безпечного людського розвитку без ефективної діяльності інститутів в економічному, соціальному, культурному та політичному житті [7].

Стосовно розвитку інституціоналізму в Україні, як відзначають науковці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, однією із головних вітчизняних проблем суспільства

є подолання протиріч між «старими та новими економічними й соціальними інститутами, досягнення узгодженості та координації цілей та дій суб'єктів соціально-економічної діяльності, адаптованості різних соціально-економічних груп населення, їх вбудовування у нові моделі економічних відносин» [3, с. 53].

Таким чином, варто відзначити, що незважаючи на активну трансформацію нормативно-правового забезпечення в Україні, існує ряд недоліків, таких як: відсутність, неповнота чи суперечливість законодавчих актів у формуванні загальноновизнаного світовою спільнотою курсу людського розвитку.

Зокрема, тривалий час Україна залишалась осторонь курсу сталого розвитку. За весь час незалежності в Україні здійснено кілька спроб затвердити Концепцію сталого розвитку країни на законодавчому рівні. Так, запропоновані до розгляду проекти реалізації сталого розвитку було заслухано на засіданнях Верховної Ради України але не прийнято, проекти Законів наведені нижче: Проект Закону про Концепцію сталого розвитку України; Проект Закону про Концепцію переходу України до сталого розвитку; Проект Постанови про Концепцію переходу України до сталого розвитку; Проект Концепції переходу України до сталого розвитку (розроблений НАН України та направлений до Кабінету Міністрів України у 2012 р.). Зрештою лише у 2015 році Указом Президента України схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020». Отже, Україна протягом тривалого часу перебувала у стані бездіяльності у питанні формування загальносвітового вектору розвитку на засадах сталості, що не може не віддзеркалюватись на іміджі країни на міжнародній арені через невиконані зобов'язання [4].

Вперше система заходів щодо переходу України до безпечного людського розвитку відображена у Рамковій програмі партнерства між Урядом України та ООН на 2018-2022 роки [6]. Програма визначає основу стратегічного планування та діяльності системи ООН в Україні на 2018-2022 рр. відповідно до чотирьох основних напрямів партнерства, якими є: «стале економічне зростання, довкілля і зайнятість; рівний доступ до якісних та інклюзивних послуг і соціального захисту; демократичне врядування, верховенство права і громадська участь; безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на сході України» [6]. Інший нормативно-правовий документ – Угода між Урядом України і ПРООН, зорієнтований на формування та реалізацію стратегії людського розвитку, що забезпечить збалансоване вирішення соціально-економічних проблем збереження навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб не лише нинішнього, а й майбутнього покоління. Слід наголосити, що підтримка ПРООН щодо забезпечення переходу України до людського розвитку є надзвичайно важливою, що в даний час повинно бути важливим й на державному рівні.

До того ж Уряд України висловив свою готовність щодо розбудови сучасної, стабільної, відкритої та конкурентоспроможної економіки, реформування системи державного управління з метою задоволення потреб людини та підвищення добробуту нації. Цей намір та його впровадження є критично важливими для вирішення проблеми формування БЛР в Україні [7].

Але ситуація ускладнюється тим, що на разі в структурі органів державної влади відсутній орган або підрозділ, який би займався питаннями формування БЛР та виконанням Україною взятих на себе щодо цього зобов'язань у цьому аспекті.

Результати аналізу інституціональних аспектів БЛР демонструють, що державна політика України тривалий час була направлена на вирішення питань національної безпеки, державної безпеки, соціальної захищеності громадян, але питання безпеки людського розвитку довгий час залишалося осторонь загальнодержавної стратегії розвитку країни. Але зміцнення партнерства між урядом України та ПРООН з метою розробки системи заходів щодо переходу України до безпечного людського розвитку є надзвичайно важливим кроком у вирішенні питань економічного зростання, довкілля і зайнятості, безпека громадян та ін.

Перспективами подальших досліджень має бути аналіз доцільності та необхідності формування підрозділу (відділу) з питань формування безпеки людського розвитку в Україні.

Список літератури

1. Т. Веблен *Теорія прайдного класу* : под ред. В. В. Мотылева ; пер. с англ. С.Т. Сорокина, М., Прогресс, с. 210, 1984.
2. А. А. Дем'яненко “Передумови формування концепції людського розвитку” *Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Кропивницький, Кропивницький: “Ексклюзив-Систем”, с. 241-244, 2018.
3. *Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія)*, К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, Держкомстат України, с. 53 2010.
4. О. О. Мартюшева Проекти концепції сталого розвитку України: можливість їх вдосконалення та застосування. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1566/>. Дата звернення: Берез. 21, 2018.
5. Д. Норт *Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки* ; пер. з англ. І. Дзюби, Основи, с. 198, 2000
6. Рамкова програма партнерства між Урядом України та ООН на 2018-2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/unpf-brochure-ua_final.pdf. Дата звернення: Берез. 15, 2019.
7. В. І. Саричев “Людський розвиток в системі державного регулювання: методологія та практика” : автореф. дис. ... канд. екон. наук, Київ, НДЕІ, 2016.
8. М. О. Сухорукова “Прояви глобальної інституціоналізації фіскальної політики у світовій системі господарства”, *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Вип. 8(2). с. 94, 2016.